

Kahden alatyypin malli psykopatian taustalla

Emma Roosa Lehtola

Kandidaatintutkielma

Psykologia

Lääketieteellinen tiedekunta

Marraskuu 2020

Ohjaaja: Eino Partanen

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Kirjallisuuskatsaus	3
2.1 Psykopatian keskeiset piirteet	3
2.2 Rikollisotoksilla tehdyt tutkimukset	4
2.3 Muulla väestöllä tehdyt tutkimukset	6
2.4 Altistavat tekijät ja etiologia	8
3. Pohdinta.....	8
3.1 Johtopäätökset ja tulosten merkitys	10
4. Lähteet	11

1. Johdanto

Persoonallisuushäiriöt ovat joustamattomia ja nuoruudessa alkaneita kokemisen tai käyttäytymisen tapoja, jotka aiheuttavat henkilölle kärsimystä tai haittaa. Persoonallisuushäiriö voi aiheuttaa ongelmia tunneilmaisujen voimakkuudessa tai häilyvyydessä, alttiudessa impulsiiviseen käytökseen, vuorovaikutustaidoissa tai tavassa havainnoida tai tulkita omia tai toisten tunteita ja ajatuksia (Terveyskirjasto, 2018). Persoonallisuushäiriön äärimuotona on pidetty psykopatiaa, jota luonnehtii lipevyys, mahtipontisuus, itsekeskeisyys, syyllisyydentunteen ja empatian puuttuminen, valehtelu, petollisuus, tunne-elämän pinnallisuus, impulsiivisuus ja toistuvat rikokset (Repo-Tiihonen, 2007).

Psykopatiaa on aiemmin sekä pidetty että tutkittu kategorisena ja homogeenisena persoonallisuuden häiriönä, jonka hoitamista on pidetty mahdottomana ja jonka seurauksena siitä kärsivä henkilö on automaattisesti vaarallinen. Tuoreen tutkimusnäytön perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, ettei psykopatia ilmene vain yhdenlaisena, vaan se on heterogeeninen ilmiö. Useissa tutkimuksissa on löydetty ainakin kaksi eri alatyyppeä, joita kutsutaan primääriksi ja sekundääriseksi psykopatiaksi (mm. Claes ym., 2014; Hicks, Markon, Patrick, Krueger & Newman, 2004; Swogger, Walsh & Kosson, 2008; Swogger & Kosson, 2007; Vassileva, Kosson, Abramowitz & Conrod, 2005). Primäärissä psykopatiassa esiintyy vähän negatiivista affektiivisuutta ja neuroottisuutta, mutta röyhkeyden ja pelottomuuden piirteitä esiintyy sen sijaan korkeina. Sekundääriselle psykopatialle taas on ominaista korkea impulsiivisuus, negatiivinen affektiivisuus ja neuroottisuus. Psykopatian alatyyppejen ajatellaan olevan omat oirejatkumonsa, jotka ovat keskenään osin päällekkäiset.

Jos psykopatia on heterogeeninen ilmiö, samanlaiset hoito- ja kuntoutusmenetelmät eivät luultavasti tehoa psykopatian eri alatyyppeiden hoidossa. Psykopatian näennäinen hoitoresistenssi voikin johtua siitä, että erilaisia piirteitä omaavat yksilöt on niputettu yhteen hoitoa käsittelevissä tutkimuksissa. Koska psykopatian tiedetään lisäävän antisosiaalisen käyttäytymisen riskiä, psykopatian alatyyppeiden tunnistaminen ja niiden asianmukainen hoito voisi johtaa antisosiaalisen käytöksen määrän vähenemiseen yhteiskunnassa ja lisäisi näin ihmisten turvallisuudentunnetta. Tässä tutkielmassa käsitelen psykopatian heterogeenisyyteen viittaavaa näyttöä sekä alatyyppeiden eroavaisuuksia niiden piirteiden ja etiologian kohdalla.

Psykopatian arvioinnissa antisosiaalista käyttäytymistä on pidetty merkittävänä. Jopa Hare's Psychopathy Checklist (PCL-R) painottaa antisosiaalista käyttäytymistä psykopatian keskeisenä piirteenä. Tutkijat ovat kuitenkin erimielisiä antisosiaalisen käyttäytymisen keskeisyydestä psykopatialle, sillä se ei kuvasta patologista persoonallisuutta, vaan voi olla patologisuudesta mahdollisesti johtuva seuraus (Cooke, Michie, Hart & Clark, 2004). Jos antisosiaalista käyttäytymistä pidetään psykopatian keskeisenä piirteenä, henkilöä, jolla esiintyy runsaasti muita patologisia ja psykopaattisia piirteitä ei välttämättä tulkita psykopaattiseksi (Skeem & Cooke, 2010). Samalla huomattavan antisosiaalisesti käyttäytyvä, mutta vain vähän psykopatian tyyppillisiä piirteitä ilmentävä henkilö voidaan lukea psykopatiasta kärsiväksi.

Psykopatian piirteitä selvittäneiden viimeaikaisten tutkimusten mukaan antisosiaalinen käyttäytyminen ei välttämättä olekaan psykopatialle keskeinen piirre, vaan affektiiviset ja vuorovaikutukseen liittyvät piirteet vaikuttavat olennaisemmilta. Useat tutkimukset ovat havainneet psykopatian piirteitä omaavista yksilöistä koostuvissa otoksissa ainakin kaksi piirteiltään eriävää ryhmää aiempia primääriseen ja sekundääriseen psykopatian kuvauksia vastaten (mm. Hicks ym., 2004; Docherty, Boxer, Huesmann, O'Brien & Bushman, 2016; Drislane ym., 2014). Ryhmät eroavat toisistaan useiden piirteiden osalta, minkä voidaan katsoa ilmentävän psykopatian heterogeenisyyttä. Toisaalta ryhmillä esiintyy myös yhteisiä piirteitä, kuten tunnekyllmyyttä, eksternalisaatio-oireilua ja antagonismia.

Psykopatia ei siis ole homogeeninen ilmiö, mutta ei myöskään kategorinen. Psykopatian alatyyppejä on ehdotettu muodostavan omat osittain päällekkäiset jatkumonsa (Yildirim & Derksen, 2015). Tämän näkökulman mukaan primäärinen jatkumo kulkisi kontrolloidusta ja hyvin sopeutuvasta ryhmästä disinhiboituun ja heikosti sopeutuvaan ryhmään. Tämän jatkumon hyvin sopeutuva pää kuvaisi yksilöitä, jotka omaavat psykopatialle keskeisiä piirteitä, kuten röyhkeys, peloton dominanssi ja vuorovaikutukseen liittyvät piirteet. Heitä ei kuitenkaan voitaisi vielä kuvata psykopaattisiksi, sillä ryhmän piirteitä ei voida pitää patologisina yhteiskuntaan asianmukaisesti sopeutumisen vuoksi. Jatkumolla seuraavina olevia yksilöitä kutsutaan kontrolloiduksi primääriseksi psykopaateiksi, joilla on niin ikään emotionaalisia puutteita, mutta myös voimakkaana esiintyviä röyhkeyden ja ilkeyden piirteitä, tunnekyllmyyttä, häikäilemätöntä itsekeskeisyyttä, pelotonta dominoivuutta sekä affektiivisiä ja vuorovaikutuksen ongelmia. Kontrolloituun primääriseen psykopatiaan ei kuitenkaan liity impulsiivisuutta ja itsekontrollin puutteita, kuten jatkumon toisen pään disinhiboiduksi primääreiksi psykopaateiksi kutsutuilla yksilöillä. Tämän

vuoksi kontrolloidut primääriset psykopaatit pärjännvät yhteiskunnassa sekä kykenevät toimimaan suunnitelmallisesti pitkälläkin aikavälillä. Disinhiboituun psykopatiaan sen sijaan kuuluu edellisen ryhmän kaltaisten piirteiden lisäksi myös impulsiivista vastuuttomuutta, aggressiivisuutta sekä riskikäyttäytymistä, minkä vuoksi arjessa ja yhteiskunnassa pärjääminen vaikeutuu huomattavasti.

Sekundäärisen psykopatian jatkumon taas on esitetty ulottuvan irrallisista/välinpitämättömistä (eng. detached) yksilöistä epätasapainoisiin. Irralliselle psykopatialle tyypillisiä piirteitä ovat tunteiden ja kognition dissosiaatio. Irrallisen ryhmän edustajilla esiintyy impulsiivisuutta ja aggressiota, mutta ei niinkään ahdistuneisuutta, neuroottisuutta tai affektiivisen säätelyn puutteita. Epätasapainoisiksi sekundäärisiksi psykopaateiksi nimetty ryhmä sen sijaan omaa affektiivisen säätelyn puutteita, mistä johtuen myös ahdistuneisuus, dysforia ja vihamielisyys ovat ryhmälle tyypillisiä piirteitä. Lisäksi myös epätasapainoisilla sekundäärisillä yksilöillä esiintyy tunnekyllmyyttä, impulsiivisuutta sekä aggressiota. Sekä irralliset että epätasapainoiset psykopaatit omaavat siis disinhiboidun primäärisen psykopatian tavoin yhteiskunnassa pärjäämistä hankaloittavaa impulsiivisuutta sekä aggressiivisuutta.

Koska psykopatia vaikuttaa tutkimuskirjallisuuden perusteella olevan luonteeltaan heterogeeninen ilmiö, tutkielmassa selvitän tämän tutkimusnäytön luotettavuutta. Etsin artikkeleita katsausta varten Google Scholar- tietokannasta hakusanoilla ”psychopathy” yhdistettynä sanoihin ”subtypes”, ”primary”, ”secondary”, ”heterogeneity”, ”variants” ja ”treatment”. Katsauksessa tarkastelen erityisesti psykopatian alatyyppejä, primääristä ja sekundääristä psykopatiaa. Aluksi käyn läpi viimeaikaista tutkimusnäyttöä psykopatian keskeisistä piirteistä. Tämän jälkeen tarkastelen, kuinka luotettavasti kahden eri alatyypin mallin voidaan katsoa kuvaavan psykopatiaa, mitkä primäärisen ja sekundäärisen psykopatian yhteiset ja eriävät piirteet ovat sekä eroavatko alatyypin etiologiat toisistaan. Lopuksi pohdin, miten psykopatian heterogeenisyys tulisi huomioida psykopatian hoidossa.

2. Kirjallisuuskatsaus

2.1 Psykopatian keskeiset piirteet

Antisosiaalinen käyttäytyminen on joidenkin tutkijoiden näkemyksen mukaan psykopatialle olennainen piirre (Hare & Neumann, 2010). Antisosiaalisen käyttäytymisen on todettu olevan

päällekkäistä muiden psykopatian piirteiden kanssa (Baker, Jacobson, Raine, Lozano & Bezdjian, 2007; Larsson ym., 2007; Blonigen, Hicks, Krueger, Patrick & Iacono, 2005). Sekä antisosiaalisen käyttäytymisen että muiden psykopatian piirteiden on katsottu myös selittyvän yhteisillä perinnöllisillä tekijöillä. Antisosiaalisten piirteiden korostaminen psykopatian olennaisena piirteenä kuitenkin lisää riskiä tulkita ei-psykopaattisia rikollisia psykopaattisiksi erityisesti sekundäärisen alatyypin kohdalla. Sekundäärisen psykopatian yksilöillä voi esiintyä antisosiaalista käyttäytymistä mahdollisesti sille tyypillisten piirteiden, kuten korkean impulsiivisuuden ja aggressiivisuuden vuoksi. On siis kyseenalaista, kuinka keskeinen piirre antisosialisuus on sekundäärisen psykopatian kohdalla, jos se on ennemminkin seurausta muista sekundääriselle psykopatialle tyypillisistä piirteistä.

Antisosiaalinen käyttäytyminen ei välttämättä ole myöskään mielenterveysammattilaisten mielestä psykopatialle keskeistä. Verschueren ja Te Kaatin (2020) tutkimuksessa mielenterveysammattilaiset arvioivat affektiivisten piirteiden ja vuorovaikutustaitojen olevan psykopatialle olennaisempina kuin käyttäytyminen ja elämäntyyli. Etenkin tunnekylymyyttä, empatian puutetta, huijaamista, manipulointia ja syyllisyyden tai katumuksen puutetta pidettiin keskeisimpinä. Vastaavasti kolme suurta otosta, joissa kartoitettiin psykopatian keskeisiä piirteitä PCL-R:n avulla tuki näkemystä siitä, että tunnekylymyys ja empatian puute ovat psykopatialle keskeisimpiä piirteitä (Verschuere ym., 2018). Toisaalta näissä kolmessa otoksessa keskeiset piirteet erosivat hollantilaisotoksen ja kahden amerikkalaisotoksen välillä. Hollantilaisella otoksella vastuuttomuuden ja loismaisen elämäntyylin todettiin olevan psykopatian keskeisimpiä piirteitä, kun taas amerikkalaisissa otoksissa tunnekylymyys ja empatian puute korostuivat. Tunnekylymyys ja empatian puute olivat kuitenkin myös hollantilaisotoksessa suhteellisen keskeisiä. Nämä tulokset tukevat ajatusta sekundäärisestä psykopatiasta psykopatian alatyypinä, sillä tunnekylymyys ja empatian puute ovat myös sekundääriselle psykopatialle tyypillisiä piirteitä.

2.2 Rikollisotoksilla tehdyt tutkimukset

Psykopatian alatyyppejä on tutkittu runsaasti rikollisista koostuvilla otoksilla. Claes ym. (2014) tutkivat persoonallisuuden alatyyppejä korkean turvaluokituksen vankilan miesvangeilla Belgiassa. Tutkimuksessa löydettiin kaksi ryhmää; emotionaalisesti tasapainoinen ja vastustuskykyinen (eng. resilient) ryhmä sekä alikontrolloitu ja emotionaalisesti epätasapainoinen ryhmä. Emotionaalisesti tasapainoisella ja vastustuskykyisellä ryhmällä esiintyi vain vähän neuroottisuutta, mutta runsaasti ekstroversiota, avoimuutta, sovinnollisuutta ja tunnollisuutta. Aggressiivisen ja alikontrolloidun

ryhmän taas todettiin olevan neuroottisempia, mutta ilmentävän vähäisesti ekstroversiota, avoimuutta, sovinnollisuutta ja tunnollisuutta. Tasapainoisen ja vastustuskykyisen ryhmän ajateltiin kuvastavan primääristä psykopatiaa ja aggressiivisen ja alikontrolloidun puolestaan sekundääristä psykopatiaa.

Myös Hicksin ym. (2004) tutkimuksessa olleet tutkittavat jakautuivat kahteen eri ryhmään Multidimensional Personality Questionnairen lyhyen version (MPQ-BF) tulosten perusteella. Tutkimukseen osallistuneet miesvangit oli diagnosoitu psykopaattisiksi PCL-R:n avulla. Emotionaalisesti tasapainoisilla psykopaateilla esiintyi matalaa reaktiivisuutta stressitekijöihin ja korkeaa positiivista affektiivisuutta. He eivät olleet impulsiivisia tai turvallisuushakuisia, minkä arveltiin johtuvan pelottomuudesta ja elämishakuisuudesta. Piirteidensä perusteella emotionaalisesti tasapainoista ryhmää pidettiin primääristä psykopatiaa muistuttavana. Sen sijaan aggressiivisiksi psykopaateiksi nimettyä ryhmää luonnehtivat korkea negatiivinen affektiivisuus ja aggressiivisuus sekä matala kontrolli ja positiivinen affektiivisuus. Ryhmän todettiin lisäksi reagoivan voimakkaasti stressitekijöihin. Aggressiivisten psykopaattien ryhmän voidaan piirteidensä perusteella ajatella kuvastavan sekundääristä psykopatiaa. Ryhmät eroavat toisistaan lisäksi ahdistuneisuudeltaan aggressiivisen ryhmän edustajien ollessa ahdistuneempia.

Alatyyppejä erottaa toisistaan myös emotionaalisten ärsykkeiden erilainen prosessointi. Tämä on havaittavissa esimerkiksi Kimonisin, Frickin, Cauffmanin, Coldweberin ja Skeemin (2012) tutkimuksessa, jossa Youth Psychopathic Traits Inventory:n (YPI) perusteella runsaasti psykopaattisia piirteitä omaavat nuoret rikoksentekijät jaettiin primääriseen ja sekundääriseen alatyypin ahdistuneisuuden perusteella. Primääriseen alatyypin jaettiin nuoret, joilla ahdistuneisuus oli vähäistä ja sekundääriseen taas ne, joilla esiintyi korkeaa ahdistuneisuutta. Sekundäärisen alatyypin edustajat kiinnittivät enemmän huomiota ahdistaviin emotionaalisiin ärsykkeisiin kuin primääriset. Lisäksi sekundäärisen alatyypin nuorilla esiintyi enemmän negatiivista emotionaalisuutta. Nämä tulokset kuvastavat sekundääriselle psykopatialle tyypillistä korkeaa negatiivista affektiivisuutta. Molemmilla alatyypeillä ilmeni myös tunnekyelmiä piirteitä.

Kun psykopatiaa on tutkittu Interpersonal Measure of Psychopathy (IM-P)- mittarin avulla, on sen sijaan löydetty neljä erilaista rikollisryhmää (Vassileva ym., 2005). Kaksi löydetyistä ryhmistä vastasi piirteiltään primääristä ja sekundääristä psykopatiaa. Tämän lisäksi tutkimuksessa löydettiin ei-psykopaattinen ryhmä sekä joitakin antisosiaalisia ja psykopaattisia piirteitä ilmentävä ryhmä.

Vassileva ym. (2005) kuitenkin pohtivat otoksen etnisen koostumuksen mahdollisia vaikutuksia saatuihin tuloksiin. Vain alle neljäsosa otoksesta oli kaukasialaisia, eikä psykopatiaa olla tutkittu muilla kuin valkoihoisilla otoksilla kuin muutamissa tutkimuksissa. Tämän vuoksi tuloksia ei voida välttämättä yleistää muihin etnisiin ryhmiin, sillä psykopatia saattaa ilmentyä erilaisena valkoisessa väestössä verrattuna muuhun väestöön. Esimerkiksi Yhdysvalloissa afroamerikkalaisten rikollisten populaatio voi olla erilainen valkoisiin verrattuna, sillä afroamerikkalaisia tuomitaan valkoisia amerikkalaisia useammin vankilaan (NAACP, 2020).

Etnisyysvaikutuksen poissulkemiseksi Vassilevan ym. (2005) tutkimusasetelma toistettiin etnisyydeltään homogeenisilla otoksilla. Eurooppalaiset juuret omaavalla amerikkalaisella otoksella löydettiin Vassilevan ym. (2005) tavoin neljä eri ryhmää, joista kaksi vastasivat primääristä ja sekundääristä psykopatiaa (Swogger & Kosson, 2007). Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan havaittu Vassilevan ym. (2005) tulosten kaltaista joitakin antisosiaalisia ja psykopaattisia piirteitä ilmentävää ryhmää. Sen sijaan kaksi muuta ryhmää koostuivat vähän psykopaattisia piirteitä omaavista rikollisista sekä rikollisista, joille oli tyypillistä negatiivinen affektiivisuus. Afroamerikkalaisilla rikollisilla toteutetussa tutkimuksessa löydettiin neljän sijaan kuusi ryhmää, joista jälleen kaksi vastasivat primääristä ja sekundääristä psykopatiaa (Swogger ym., 2008). Lisäksi löydettiin matalan psykopatologian rikollisista koostuva ryhmä, ahdistuneiden ja antisosiaalisten rikollisten ryhmä, alkoholiriippuvaisten rikollisten ryhmä sekä huumeriippuvaisten rikollisten ryhmä. Koska eri etnisillä ryhmillä tehdyissä tutkimuksissa havaittiin rikollisten jakautuvan selkeästi erilaisiin ryhmiin, tutkimusjoukon etninen tausta tulee ottaa huomioon tuloksia tulkittaessa. Eri etnisillä ryhmillä rikollisotos kuvastaa luultavasti erilaista osaa etniseen ryhmään kuuluvista henkilöistä epätasaisen vankeuteen tuomitsemisen johdosta.

2.3 Muulla väestöllä tehdyt tutkimukset

Psykopatian heterogeenisesta luonteesta on saatu näyttöä myös yleisellä väestöllä tehdyistä tutkimuksista. Suomalaisilla kutsuntaan saapuneilla runsaasti psykopaattisia piirteitä omaavilla henkilöillä tehdyssä tutkimuksessa löydettiin kaksi ryhmää, jotka muistuttivat primääristä ja sekundääristä psykopatiaa (Driscoll ym., 2014). Molemmilla ryhmillä havaittiin esiintyvän korkeaa eksternalisaatio-oireilua ja rikollista käyttäytymistä sekä yhtä voimakkaana tunnekyllyyttä ja antagonismia. Primäärisellä alatyypillä esiintyi kuitenkin vain vähän internalisaatio-ongelmia, korkeita röyhkeyden ja pelottomuuden piirteitä sekä matalaa neuroottisuutta. Sekundäärisen

alatyypin yksilöt taas olivat impulsiivisia ja kontrolloimattomampia, heillä esiintyi enemmän internalisaatio-ongelmia ja neuroottisuutta sekä vain normatiivinen pelottomuuden taso.

Myös Lee ja Salekin (2010) opiskelijaotoksella tehdyssä tutkimuksessa havaittiin kaksi primääristä ja sekundääristä psykopatiana muistuttavaa ryhmää sekä miehillä että naisilla. Miesten primäärisellä alatyypillä havaittiin voimakkaampana sosiaalinen kyvykkyys, pelottomuus ja impulsiivinen sopeutumattomuus sekä matalampaa ahdistuneisuutta verrattaessa sekundääriseen alatyypin. Sekundäärisen alatyypin miehillä sen sijaan ilmeni korkeampana häikäilemätöntä itsekeskeisyyttä, syyllisyyden eksternalisaatiota ja ahdistuneisuutta. Primäärisen alatyypin naisilla esiintyi kaikkia psykopaattisia piirteitä voimakkaampana kuin sekundäärisen alatyypin naisilla. Myös naisten kohdalla primäärisen alatyypin yksilöillä oli matalampaa ahdistuneisuutta kuin sekundäärisen alatyypin yksilöillä. Sekä primäärisellä että sekundäärisellä alatyypillä esiintyi enemmän rikollista käyttäytymistä verrattaessa yksilöihin, joilla psykopaattisia piirteitä ei esiintynyt. Verrattaessa alatyyppejä keskenään havaittiin sekundäärisillä yksilöillä esiintyvän enemmän rikollisuutta kuin primäärisillä.

Primääristä ja sekundääristä psykopatiana muistuttavat ryhmät löydettiin myös toisessa opiskelijaotoksella teetetyssä tutkimuksessa tarkasteltaessa alatyypien eroavaisuuksia (Falkenbach, Stern & Creevy, 2014). Primäärisellä ryhmällä oli enemmän vuorovaikutuksellisia ja affektiivisia psykopatian piirteitä sekundääriseen ryhmään verrattuna. Sekundäärisellä ryhmällä sen sijaan esiintyi primääristä enemmän impulsiivisuutta ja antisosiaalisia piirteitä. Tutkimuksessa löydettiin lisäksi neljä muuta ryhmää, joilla psykopatian piirteitä ei esiintynyt merkittävästi.

High school -nuorista ja nuorisovangeista koostuvassa otoksessa löydettiin yhteensä neljä eri ryhmää (Docherty ym., 2016). Primääristä ja sekundääristä psykopatiana vastaavien ryhmien lisäksi löydettiin kolmas ryhmä, joka ei ilmentänyt psykopatian tyypillisiä piirteitä lainkaan. Näiden lisäksi löydettiin pelokkaiden psykopaattien ryhmä, joilla esiintyi muiden psykopatiaryhmien tavoin tunnekylmyyttä. Löydetyt kolme eri psykopatiaryhmää erosivat toisistaan ahdistuneisuuden määrässä. Primäärisellä ryhmällä ahdistuneisuus oli vähäistä, kun taas sekundäärisellä se oli korkeaa. Pelokkaalla ryhmällä esiintyi kohtalaista ahdistuneisuutta.

Primäärisen psykopatian piirteiden on myös havaittu korreloivan positiivisesti positiivisen affektin ja negatiivisesti negatiivisen affektin kanssa (Del Gaizo & Falkenbach, 2008). Sekundäärisen

psykopatian piirteiden taas todettiin olevan positiivisesti yhteydessä negatiiviseen affektiin, mutta emotionaaliseen tunnistamiseen ja positiiviseen affektiin ne eivät olleet yhteydessä.

2.4 Altistavat tekijät ja etiologia

Myös psykopatian kehitystä selvittäneet tutkimukset tukevat ajatusta psykopatian heterogeenisyydestä. Primääristen piirteiden etiologian on arveltu perustuvan sekundäärisiä voimakkaammin perinnöllisiin tekijöihin ja sekundääristen taas aiheutuvan enemmän ympäristötekijöiden vaikutuksista. Sekundäärisiä piirteitä omaavien onkin todettu kokeneen elämänsä aikana enemmän aggressiota sekä naapurustossa ilmennyttä väkivaltaa kuin primäärisiä piirteitä omaavien (Docherty ym., 2016). Sekundäärisen alatyypin nuoret ovat myös tulleet lapsina useammin pahoinpidellyiksi kuin primäärisen alatyypin nuoret (Kimonis ym., 2012).

Primääristen ja sekundääristen piirteiden on kuitenkin osoitettu periytyvän yhtä voimakkaasti, joskin erilaiset geneettiset riskitekijät vaikuttanevat sekä primääriseen että sekundääriseen psykopatian taustalla (Hicks ym., 2012). Primäärisiin piirteisiin yhteydessä olevien geneettisten tekijöiden ei todettu kasvattavan ympäristön riskitekijöille altistumista, vaan jopa pienensivät tätä riskiä hieman. Geneettiset tekijät, jotka liittyvät sekundäärisiin piirteisiin sen sijaan lisäsivät riskiä ympäristön vastoinkäymisille altistumiseen.

3. Pohdinta

Kirjallisuuden perusteella vaikuttaa siltä, että tutkimusnäyttö psykopatian heterogeenisyydestä ja etenkin kahden eri alatyypin mallista on vahvaa. Tunnekylläisyys ja empatian puute osoittautuivat nyt tarkastelluissa tutkimuksissa psykopatialle keskeisiksi piirteiksi, jotka ovat yhteisiä sekä primääriselle että sekundääriselle alatyypille. Sen sijaan rikollinen käyttäytyminen ei vaikuta psykopatialle keskeiseltä piirteeltä, sillä psykopaattisia piirteitä havaittiin löytyvän myös laajemmissa väestötutkimuksissa rikollisuudesta riippumatta. Psykopatian piirteiden esiintymisen yleisessä väestössä voisi ajatella myös ilmentävän alatyyppeiden jatkumoiden paremmin sopeutuvien päiden yksilöitä, kuten primäärisen jatkumon kontrolloituja ja hyvin sopeutuvia yksilöitä sekä kontrolloituja primäärisiä psykopaatteja. Primäärisen psykopatian sekundäärisestä erottelevia piirteitä ovat matala negatiivinen ja korkea positiivinen affektiivisuus, huomattavan vähäinen internalisaatio-oireilu, korkeampi kontrolli sekä korkea röyhkeyden ja pelottomuuden piirteiden taso. Sekundäärisen joukkion primäärisestä erottavia ominaisuuksia taas ovat korkea negatiivinen ja

matala positiivinen affektiivisuus, korkea impulsiivisuus ja itsekontrollin vähäisyys sekä korkea internalisaatio-oireilun ja neuroottisuuden taso.

Primäärisen ja sekundäärisen alatyypin lisäksi löydettyä pelokasta ryhmää on kuitenkin hankala tulkita, jos psykopatian ajatellaan jakautuvan primääriseen ja sekundääriseen alatyypin (Docherty ym., 2016). Ryhmän voisi ajatella ilmentävän psykopatian dimensionaalisuutta. Pelokas ryhmä jäi primääristä ja sekundääristä ryhmää toisistaan erottelevan piirteen eli ahdistuneisuuden kohdalla primäärisen ja sekundäärisen ryhmän välille. Docherty ym. (2016) pohtivat sen olevan siirtymäryhmä, jonka nuoret kokevat vastoinkäymisiä sekundäärisen alatyypin tavoin, mutta ovat vielä näiden vastoinkäymisten käsittelyssä alkuvaiheessa. Heidän mukaansa pelokkaan ryhmän yksilöistä voi myöhemmin kehittyä sekundäärisen alatyypin yksilöitä. Tulokset kuitenkin vaativat toistamista, jotta olisi luotettavampaa esittää pelokkaiden psykopaattien ryhmän olevan todellinen ilmiö.

On myös epäselvää, miten hyvin psykopatian alatyypit ovat löydettävissä eri populaatioista. Esimerkiksi naisten ja miesten kohdalla psykopatian alatyypin piirteissä oli jonkin verran eroja (Lee & Salekin, 2010). Lisäksi Verschuere ym. (2018) tutkimuksessa hollantilaisen ja kahden amerikkalaisotoksen väliset erot viittaavat mahdollisiin kulttuurieroihin psykopatian piirteiden ilmenemisessä. Nämä mahdolliset sukupuoli- ja kulttuurierot kaipaavatkin vielä lisää tutkimusta.

Rikollisotoksilla, etenkin psykopatian piirteitä PCL-R:n avulla mitanneissa tutkimuksissa, nousee esiin kysymys otoksen luotettavuudesta. Koska PCL-R-mittarissa rikollinen käyttäytyminen on psykopatialle keskeinen piirre, voi otoksiin sisältyä myös rikollisia, joilla muita psykopatian piirteitä ei juurikaan esiinny. Erityisesti sekundäärisen alatyypin voitaisi ajatella mahdollisesti sisältävän tällaisia yksilöitä, sillä sekundääriselle alatyypille on tyypillistä esimerkiksi aggressiivisuus, etenkin reaktiivinen aggressiivisuus, ja impulsiivisuus, joita esiintyy myös rikollisilla, joilla ei ole psykopaattisia piirteitä. Tämä olisi johdonmukaista esimerkiksi niiden tutkimusten perusteella, joissa käytettiin PCL-R:n lisäksi myös IM-P-mittaria (Vassileva ym., 2005; Swogger & Kosson, 2007; Swogger ym., 2008). Näissä tutkimuksissa löydettiin useampia eri rikollisryhmiä eli on mahdollista, että useampaa mittaria käyttämällä on saatu paremmin eroteltua ei-psykopaattiset rikolliset omiin ryhmiinsä. Tästä syystä alatyypin tutkiminen myös muita kuin PCL-R-mittaria hyödyntäen olisi tärkeää tarkemman kuvan saamiseksi psykopatiasta.

3.1 Johtopäätökset ja tulosten merkitys

Psykopatian tutkimus on keskittynyt pääosin psykopatian piirteisiin sekä rikolliseen käyttäytymiseen ja väkivaltaan. Sen sijaan esimerkiksi psykopatian eri alatyypien vaikutusta hoidon suunnitteluun tai vaikutuksiin ei ole tutkittu. Myöskään psykopatian taustalla olevien patologisten piirteiden, kuten tunnekyllmyyden ja empatian puutteen, muuttumista hoidon myötä ei ole tutkittu. Psykopatian hoitoon ei ole kehitetty omia hoitomuotojaan, vaan tutkimusta on tehty lähinnä jo olemassa olevilla hoitomuodoilla, kuten kognitiivisella käyttäytymisterapialla ja psykoanalyttisella terapialla (Lewis, 2018). Näin ollen on mahdollista, ettei psykopatian heikko hoitovaste johdu itse psykopatiasta, vaan soveltumattomista hoitomenetelmistä, jotka eivät huomioi sitä, mitkä psykopatian piirteet löytyvät käyttäytymisen taustalta.

Psykopatian alatyypien tutkiminen ja tunnistaminen voisikin auttaa ennaltaehkäisemään psykopatian piirteiden kehittymistä patologisiksi aikaisessa vaiheessa. Sekundäärisen psykopatian yksilöt voisivat mahdollisesti olla motivoituneempia hoitoon heille tyypillisten negatiivisen affektiivisuuden, ahdistuneisuuden ja internalisaatio-oireilun vuoksi. Primäärisen alatyypin taas on ajateltu voivan hyötyä käyttäytymisen seurausten tunnistamisesta sekä valintojen tarkastelusta omien tavoitteiden valossa (Sellbom & Drislane, 2020).

Koska alatyypien tutkimus rajoittuu pääosin valkoisista miespuolisista henkilöistä koostuviin otoksiin, tulisi tutkimusta laajentaa tulevaisuudessa myös muihin populaatioihin. Alatyypien ilmentymisen tutkiminen eri etnisillä ryhmillä, sukupuolilla ja kulttuureissa voisi tuottaa tärkeää tietoa alatyypien yleistämisestä erilaisiin populaatioihin. Myös alatyypien taustalla vaikuttavien tekijöiden ja etiologian tutkiminen olisi tärkeää, jotta psykopaattisten piirteiden kehittymisen ennaltaehkäisyyn olisi mahdollista kehittää toimivia keinoja. Hoitoon liittyvässä tutkimuksessa tulisi vastedes hyödyntää jo olemassa olevaa sekä jatkossa karttuvaa tietämystä psykopatian heterogeenisyydestä ja sen alatyypien erityispiirteistä. Tämän tietämyksen nojalla hoitomenetelmiä olisi mahdollista pyrkiä muokkaamaan alatyypien tarpeisiin sopiviksi, mikä voisi parantaa hoidon tehokkuutta.

4. Lähteet

- Baker, L. A., Jacobson, K. C., Raine, A., Lozano, D. I., & Bezdjian, S. (2007). Genetic and environmental bases of childhood antisocial behavior: A multi-informant twin study. *Journal of abnormal psychology, 116*(2), 219.
- Blonigen, D. M., Hicks, B. M., Krueger, R. F., Patrick, C. J., & Iacono, W. G. (2005). Psychopathic personality traits: Heritability and genetic overlap with internalizing and externalizing psychopathology. *Psychological medicine, 35*(5), 637.
- Claes, L., Tavernier, G., Roose, A., Bijttebier, P., Smith, S. F., & Lilienfeld, S. O. (2014). Identifying personality subtypes based on the five-factor model dimensions in male prisoners: Implications for psychopathy and criminal offending. *International journal of offender therapy and comparative criminology, 58*(1), 41-58.
- Cooke, D. J., Michie, C., Hart, S. D., & Clark, D. A. (2004). Reconstructing psychopathy: Clarifying the significance of antisocial and socially deviant behavior in the diagnosis of psychopathic personality disorder. *Journal of personality disorders, 18*(4), 337-357.
- Del Gaizo, A. L., & Falkenbach, D. M. (2008). Primary and secondary psychopathic-traits and their relationship to perception and experience of emotion. *Personality and Individual Differences, 45*(3), 206-212.
- Docherty, M., Boxer, P., Huesmann, L. R., O'Brien, M., & Bushman, B. J. (2016). Exploring primary and secondary variants of psychopathy in adolescents in detention and in the community. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 45*(5), 564-578.
- Drislane, L. E., Patrick, C. J., Sourander, A., Sillanmäki, L., Aggen, S. H., Elonheimo, H., ... & Kendler, K. S. (2014). Distinct variants of extreme psychopathic individuals in society at large: Evidence from a population-based sample. *Personality Disorders: Theory, research, and treatment, 5*(2), 154.

- Falkenbach, D. M., Stern, S. B., & Creevy, C. (2014). Psychopathy variants: Empirical evidence supporting a subtyping model in a community sample. *Personality Disorders: Theory, research, and treatment*, 5(1), 10.
- Hare, R. D., & Neumann, C. S. (2010). The role of antisociality in the psychopathy construct: Comment on Skeem and Cooke (2010).
- Hicks, B. M., Carlson, M. D., Blonigen, D. M., Patrick, C. J., Iacono, W. G., & McGue, M. (2012). Psychopathic personality traits and environmental contexts: Differential correlates, gender differences, and genetic mediation. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 3(3), 209.
- Hicks, B. M., Markon, K. E., Patrick, C. J., Krueger, R. F., & Newman, J. P. (2004). Identifying psychopathy subtypes on the basis of personality structure. *Psychological assessment*, 16(3), 276.
- Kimonis, E. R., Frick, P. J., Cauffman, E., Goldweber, A., & Skeem, J. (2012). Primary and secondary variants of juvenile psychopathy differ in emotional processing. *Development and psychopathology*, 24(3), 1091-1103.
- Larsson, H., Tuvblad, C., Rijdsdijk, F. V., Andershed, H., Grann, M., & Lichtenstein, P. (2007). A common genetic factor explains the association between psychopathic personality and antisocial behavior. *Psychological medicine*, 37(1), 15.
- Lee, Z., & Salekin, R. T. (2010). Psychopathy in a noninstitutional sample: Differences in primary and secondary subtypes. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 1(3), 153.
- Lewis, M. (2018). Treatment of psychopathy: a conceptual and empirical review. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*.
- NAACP. (2020). *Criminal Justice Fact Sheet*. Haettu 12.11.2020 osoitteesta <https://www.naacp.org/criminal-justice-fact-sheet/>

- Repo-Tiihonen, E. (2007). Kliininen kuva. *Duodecim*, 123, 2369-74.
- Sellbom, M., & Drislane, L. E. (2020). The classification of psychopathy. *Aggression and Violent Behavior*. Julkaistu ennakkoon verkossa. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101473>
- Skeem, J. L., & Cooke, D. J. (2010). Is criminal behavior a central component of psychopathy? Conceptual directions for resolving the debate. *Psychological assessment*, 22(2), 433.
- Swogger, M. T., & Kosson, D. S. (2007). Identifying subtypes of criminal psychopaths: A replication and extension. *Criminal Justice and Behavior*, 34(8), 953-970.
- Swogger, M. T., Walsh, Z., & Kosson, D. S. (2008). Psychopathy subtypes among African American county jail inmates. *Criminal Justice and Behavior*, 35(12), 1484-1499.
- Terveyskirjasto. (2018). *Persoonallisuushäiriöt*. Haettu 24.10.2020 osoitteesta https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00407
- Vassileva, J., Kosson, D. S., Abramowitz, C., & Conrod, P. (2005). Psychopathy versus psychopathies in classifying criminal offenders. *Legal and Criminological Psychology*, 10(1), 27-43.
- Verschuere, B., & Te Kaat, L. (2020). What are the core features of psychopathy? A prototypicality analysis using the Psychopathy Checklist-Revised (PCL-R). *Journal of personality disorders*, 34(3), 410-419.
- Verschuere, B., van Ghesel Grothe, S., Waldorp, L., Watts, A. L., Lilienfeld, S. O., Edens, J. F., ... & Noordhof, A. (2018). What features of psychopathy might be central? A network analysis of the Psychopathy Checklist-Revised (PCL-R) in three large samples. *Journal of Abnormal Psychology*, 127(1), 51.
- Yildirim, B. O., & Derksen, J. J. (2015). Clarifying the heterogeneity in psychopathic samples: Towards a new continuum of primary and secondary psychopathy. *Aggression and Violent Behavior*, 24, 9-41.